

Status, ensomhed og hverdagstaktikker blandt ældre kvinder med kvoteflygtningestatus

Af Rikke Trige Jensen og Mikkel Rytter

Abstract

Siden Danmark i 2020 genoptog sit engagement i UNHCR's kvoteflygtningeprogram, er en række ældre, congolesiske kvinder blevet genbosat i kommuner landet over. På trods af alders- og flugtrelaterede udfordringer mødes kvinderne i Danmark af forventninger om aktiv deltagelse, som ofte kolliderer med deres ressourcer og egne forestillinger om alderdommen. På baggrund af etnografisk feltarbejde blandt nogle af disse ældre undersøger vi i artiklen, hvad det indebærer at blive genbosat sent i livet. Vi fokuserer på kvindernes oplevelser af statusforandringer, ensomhed og muligheder for at skabe en meningsfuld hverdag. Vi argumenterer for, at ældre kvoteflygtninge ofte 'falder mellem stole' i den danske flygtningemodtagelse, som i ringe grad rummer ældre flygtninges særlige vilkår, men også, at kvinderne alligevel finder egne, kreative veje mod en mere meningsfuld alderdom.

Rikke Trige Jensen, antropolog, forskningsassistent ved Centre for Educational Development, Aarhus Universitet. Teksten er skrevet på baggrund af Rikke Trige Jensens arbejde som videnskabelig assistent ved Afdeling for Antropologi, Aarhus Universitet. rikketrige@gmail.com

Mikkel Rytter, professor i antropologi ved Aarhus Universitet og forskningsleder på projekterne "Reorienting Integration" og "Afmagt.dk". mikkel.rytter@cas.au.dk

Artiklen bygger på forskningsprojektet *Reorienting Integration*, støttet af VELUX Fonden, mens det særlige fokus på ældre kvinder med kvoteflygtningebaggrund yderligere er støttet af Fonden Ensomme Gamles Værn og er en del af forskningsprojektet *Solidarities*, finansieret af NordForsk (projektnummer 94892).

Med en hvid opvaskebalje i skødet sidder 70-årige Nzigire og skræller de kartofler, hendes datter skal bruge til deres fælles aftensmad. ”Siden jeg kom til Danmark, er det som om, at mit liv er gået i stå”, siger hun sagte. Jeg [Rikke] sidder ved siden af Nzigire i den grå sofa i familiens lille stue. Børnebørnene er endnu ikke kommet hjem fra skole. Den eneste lyd i huset kommer fra det rwandiske quizprogram, der på laveste volumen afspilles på fjernsynet ved siden af os. Udenfor stuevinduet ligger sneen som en tyk dyne – eller ”et hegn”, som Nzigire kalder det. Kulden har fået hende til at iføre sig en uldhue samt en stor, vamsset cardigan, der dækker det meste af den kitenge-kjole, hun har på indenunder. Hun har stadig bare tæer i klipklapperne. Jeg har været på besøg flere gange før. Denne gang er jeg her sammen med tolken, Paul. Vi har aftalt at lave et interview om Nzigires oplevelser med at forlade flygtningelejren i Rwanda og blive genbosat i Danmark. Da jeg spørger ind til hendes oplevelser af aldring, lader hun smilende sin pegefinger følge konturerne af rynkerne i sit ansigt. Hendes udtryk bliver mere alvorligt, da hun opremser sine forskellige helbredsudfordringer. Nzigire er de seneste år begyndt at føle sig meget syg. Hun er taknemmelig for den systematiske behandling og medicinering, hun nu modtager, men hun føler sig begrænset og bundet til sin bolig. ”Jeg føler bare, at jeg er handicappet”, konkluderer Nzigire og fortæller, at hun har opgivet håbet om at deltage i sprogscoleundervisning, få venner og have et aktivt socialt liv. Da jeg efter en time runder interviewet af, spørger jeg Nzigire, om jeg må komme igen en anden dag. ”Jeg er hjemme hele tiden”, svarer hun, hvorefter hun opremser alle ugens dage for at understrege sin pointe.

Fra flygtningelejr i Rwanda til bolig i Danmark

I 2020 besluttede den danske regering at genoptage sit engagement i UNHCRs flygtningeprogram ved at genbosætte en årlig kvote på 200 congolesere, der er flygtet fra de uoprægede Kivu-provinser i DR Congo, og som har boet en årrække i flygtningelejre i Rwanda. Kvote-flygtningene består af enlige mødre og børn, men i flere tilfælde også af familier i tre generationer. En mindre andel er derfor ældre kvinder, typisk bedstemødre, over 55 år, som er blevet genbosat med yngre familiemedlemmer i kommuner over hele landet.

De ældre kvinder er født, opvokset og har levet en betydelig del af deres voksenliv i DR Congo. De har typisk indgået ægteskab, stiftet familie og haft travle hverdagsliv med arbejde og hushold, inden de flygtede til Rwanda og – i mange tilfælde – blev spredt fra eller mistede familiemedlemmer. I UNHCR-lejrene i Rwanda har kvinderne boet sammen med deres børn og

børnebørn. Nogle har periodevist haft lønarbejde i lejrene, men de tilbragte typisk meget tid hjemme og tog sig af husholdning og omsorgsopgaver i familien. Fælles for dem er, at deres liv er blevet radikalt forandret ved ankomsten til Danmark.

Foruden Nzigire præsenterer denne artikel også Rosalie på 59 år og Sidonie på 85 år. Alle tre kvinder er genbosat i Danmark sammen med én eller flere døtre og børnebørn i 2021-2022. Med afsæt i disse tre kvinders erfaringer undersøger vi i denne artikel, hvad det indebærer at blive genbosat som kvoteflygtning sidst i livet. Mens en tidligere rapport (Jensen et al., 2024) kortlægger en bred vifte af de vilkår og udfordringer, kvinderne har mødt efter genbosætning, kaster denne artikel et analytisk blik på oplevelser af statusforandring og ensomhed, samt på nogle af de taktikker, som kvinderne iværksætter for at skabe en meningsfuld hverdag. Formålet med artiklen er således at bidrage med etnografiske beskrivelser af, hvordan nogle af genbosætningens udfordringer bliver oplevet, fortolket og forhandlet i hverdagen. Ved at lade kvindernes egne erfaringer og stemmer danne udgangspunkt for analysen nuancerer artiklen eksisterende forståelser af forholdet mellem genbosætning og alderdom. Vi argumenterer i artiklen for, at ældre kvinder med kvoteflygtningestatus ”falder mellem stole” i den kommunale flygtningemodtagelse, men at disse kvinder alligevel formår at være handlekraftige på egne betingelser. Inden ovennævnte temaer undersøges og diskuteres, følger en kort beskrivelse af artiklens datagrundlag efterfulgt af en introduktion til de både politiske og teoretiske kontekster, som artiklen skriver sig ind i.

Metode og data

Artiklen er baseret på data indsamlet i forskningsprojektet *Reorienting Integration*, der følger congolesiske kvoteflygtninge i de første år efter deres ankomst til danske kommuner.¹ Interviewene blev foretaget af Rikke Trige Jensen blandt otte congolesiske kvinder i alderen 55-90 år, der blev genbosat i 2021-2023. De blev besøgt i deres hjem ad flere omgange, hvor der blev snakket om deres hverdag, sociale relationer, aldersbetingede udfordringer samt oplevelse af at blive genbosat sent i livet. Interviewene blev foretaget ved hjælp af en kinyarwanda-talende fremmøde- eller telefontolk, som kvinderne var trygge ved. Der blev desuden lavet deltagerobservationer i kvindernes hjem eller under aktiviteter i lokalområdet.

Som del af dataindsamlingen har forfatterne også foretaget interviews med kommunale frontmedarbejdere fra 12 ud af de 16 kommuner, der i årene 2021-2023 har

modtaget congolesiske kvinder over 50 år. Denne del af undersøgelsen har givet indblik i kommunale tiltag rettet mod ældre kvoteflygtninge samt frontmedarbejderes oplevelser med målgruppen. Resultaterne fra denne del af undersøgelsen er ikke inkluderet direkte i denne artikel, men indsigter fra disse interviews har løbende informeret vores analyser.

Alderdommens potentiale vs. flygtningens underskud

I Danmark mødes ældre kvoteflygtninge af to forskellige politiske rationaler med særlige forståelser og forventninger til dem som borgere: den kommunale ældresektor og den kommunale flygtningemodtagelse.

Generelt har ældreområdet de senere år været præget af en bestræbelse mod ”sund aldring” (Oxlund, Grøn & Bregnbæk, 2019), et imperativ om at forblive (socialt) aktiv, selv- og sundhedsoptimerende livet igennem. Henrik Hvenegaard Mikkelsen (2017) introducerer i tråd hermed begrebet ’potentialets politik’ til at betegne det aktuelle velfærdsparadigme, hvor ældre borgere ses som aktive agenter, der bør skabe forandring i relation til eget liv og sundhed. ’Potentialets politik’ knytter an til en neoliberal fortælling om, at borgere livet igennem har en forpligtelse til at efterstræbe idealer om øget sundhed, velvære og social inklusion (Mikkelsen, 2017, s. 647). De ældre congolesiske kvinder har imidlertid ofte svært ved at indfri denne form for ’potentiale’ eller få del i den ’sunde aldring’ på grund af flugt, traumer og dårligt helbred.

I kølvandet på den såkaldte flygtningekrise i 2015 indgik den daværende Venstre-regering, fagbevægelsen og Dansk Arbejdsgiverforening en aftale med henblik på at hjælpe flygtninge til hurtigst muligt at blive selvforsørgende og kunne tage vare på eget liv. Dette skulle bl.a. ske via deltagelse i sprogprogrammer og praktikforløb allerede få uger efter ankomst (Rytter, 2018). Målet om selvforsørgelse og autonomi er ligeledes afspejlet i de introduktionsprogrammer og interventioner, som ældre kvoteflygtninge bliver mødt med i deres hjemkommune. Når det så viser sig, at de ældre kvoteflygtninge ikke er i stand til at honorere dette på grund af fremskreden alder, kroniske sygdomme eller traumer, kommer de til at fremstå som unyttige eller, med feminist Emma Holtens betegnelse, som ’underskud’ (Holtén, 2024) – de passer ikke ind i idealbilledet af den arbejdsomme og produktive flygtning.

Samlet tenderer ældre kvoteflygtninge således til at fremstå som anomalier i både den kommunale ældresektor og flygtningemodtagelsen.

Kompleks sårbarhed sidst i livet

International forskning viser, at ældre flygtninge typisk møder særlige aldersbetingede udfordringer, når de skal finde fodfæste i et nyt land. Typisk er de særligt sårbare over for den stress og belastning, som genbosætningen fører med sig. Dette kan påvirke evnen til at tilpasse sig en ny hverdag i en negativ retning (Slade & Borovnik, 2018, s. 101; Owino & Fuller, 2023, s. 2).

Mange ældre flygtninge lever med somatiske, psykiske og mentale helbredsudfordringer. De får ofte ringe adgang til passende velfærdsydelser, fordi de ikke ved, at de kan (eller må) bede om fx lægehjælp eller kan visiteres til hjemmehjælp eller hjælpemidler i hjemmet. Desuden oplever mange ældre flygtninge store sprogbarrierer i deres genbosætningsland, ligesom evnen til at lære nye sprog forværres med alderen som følge af kognitiv svækkelse.

Kvoteflygtninge er økonomisk sårbare i Danmark, idet de modtager den lave ”selvforsørgelses- og hjemrejseydelse” (se Kusk, 2025). Risikoen for en tilværelse under fattigdomsgrænsen stiger, des ældre man er på tidspunktet for ens indrejse, eller hvis man lever som enlig (Gustafsson, Innes & Österberg, 2019; Liversage & Rytter, 2022). En rapport fra Dansk Flygtningehjælp (2022) viser, at økonomi såvel som helbredsproblemer og begrænsede danskundskaber udgør markante barrierer for minoritetsetniske ældre personers muligheder for at skabe relationer til andre ældre. Det begrænsede netværk til andre ældre fører ofte til oplevelser af ensomhed, social isolation og marginalisering (se Atwell, Correa-Velez & Gifford, 2007; Koehn, Ferrer & Brotman, 2022).

Endelig har ældre flygtninge typisk færre ressourcer end yngre familiemedlemmer, når de skal omstille og tilpasse sig et nyt samfund. Mængden og graden af de ældre flygtninges udfordringer bidrager for nogle til en følelse af at være ”aging in the wrong place”, hvilket kan forværre deres (i forvejen lave) trivsel, mentale helbred og evne til at falde til (Owino & Fuller, 2023, s. 2).

Alle disse forhold gør sig også gældende for de ældre congolesiske kvoteflygtninge, vi har arbejdet med. Kvinderne taler meget begrænset dansk og har ofte ikke en forventning om at kunne lære sproget. Deres økonomiske råderum begrænser muligheden for fx at betale for transport, hvis de vil besøge bekendte, eller købe et fjernsyn. Helbredsudfordringer begrænser dem i at møde andre mennesker og i at udføre selv simple huslige opgaver i hverdagen.

Aktuelt deltager halvdelen af undersøgelsens ældre kvinder i beskæftigelsesrettede forløb. Det vil sige, at de følger sprogskolens undervisning og periodevist er i praktik. Dette gælder typisk de yngste af de 55-90-årige kvinder. Den anden halvdel er grundet alder og helbredsudfordringer fritaget fra disse forløb.

Samtlige kvinder har et begrænset socialt netværk i deres lokalområde. Flere udtrykker ønske om at tilbringe tid sammen med andre ældre, der taler kinyarwanda som dem selv, men dette er sjældent muligt, eftersom de ældre kvinder ved genbosætningen er blevet spredt i kommuner landet over. Enkelte frekventerer lokale mødesteder eller kirker, men det lykkes sjældent at finde ind i stabile, lokale fællesskaber. Oplevelser af ensomhed og savnet af familiemedlemmer, der lever andre steder i verden, er blevet en fast følgesvend i hverdagen for størstedelen af kvinderne.

Status i forandring

Under dataindsamlingen omtalte kvinderne enten sig selv som ”ældre” eller ”gamle”. Det er i denne forbindelse vigtigt at være opmærksom på, at definitioner og oplevelser af aldring eller alderdom er sociale konstruktioner, der kan variere mellem grupper og sammenhænge (Owino & Fuller, 2023)². Sidonie, Nzigire og Rosalie forklarer, at de selv og folk omkring dem ikke længere anvender deres fornavn, men i stedet benytter betegnelsen *umukecuru*, der på kinyarwanda betyder ”ældre kvinde”. Termen betegner en social status, som ofte medfører særlige rettigheder og forpligtelser (Dossa & Coe, 2017, s. 6). Kvinderne beskriver, at *umukecurus* anses for at have betydningsfuld viden og livserfaring, der kan komme yngre mennesker til gavn, hvorfor de ældre bør tilgås med respekt. En status som *umukecuru* tilegnes typisk i slutningen af 50-årsalderen. Nogle forklarer, at betegnelsen samtidig indikerer, at man er blevet bedstemor, nu er i menopause og evt. døjer med fysisk og funktionel tilbagegang.

I et livsforløbsperspektiv kan man sige, at de ældre kvinder har udført deres del af ’generationskontrakten’ (Rytter, 2025); de har arbejdet, ydet omsorg og passet børnene gennem hele deres liv. Nu vil de forvente at kunne nyde deres status som *umukecuru* og værdsat ældre. For mange resulterer genbosætningen i nye sociale normer og forventninger, bl.a. hvad angår familieliv, relationer og arbejde. Ikke sjældent er ældre flygtninge udfordret i forhold til at forstå og navigere i den nye kontekst. De må erkende, at yngre familiemedlemmer i mindre grad

opsøger og kan drage nytte af den viden og erfaring, som de ældre førhen blev værdsat for (Atwell, Correa-Velez & Gifford, 2007; Owino & Fuller, 2023).

De forventninger og krav, der stilles til ældre flygtninge fx i beskæftigelsesrettede forløb og sprogskole, stemmer heller ikke overens med de forventninger, som kvinderne mener, man kan stille til en *umukecuru*. Der opstår dermed en diskrepans mellem kvindernes ide om at ”trække sig tilbage” og de krav om deltagelse, der er indeholdt i kommunale introduktionsprogrammer.

Mod en meningsfuld alderdom

Sidonie, Rosalie og Nzigire er enige om, at genbosætningens udfordringer og krav ville have været nemmere at tackle, hvis de var blevet genbosat tidligere i livet. De har, ligesom flere af de ældre kvinder, vi har mødt, derfor begrænsede håb og forventninger til fremtiden. Usikkerheden om hvilken hjælp og omsorg, de kan forvente sidst i livet, vækker store bekymringer. De ældre kvinder er imidlertid også handlekraftige på deres egen måde. Som Michel de Certeau (1988) beskriver det, benytter mennesker sig af forskellige *taktikker*: de hverdagslige praksisser og handlinger, hvorigennem individet forsøger at manøvrere, forhandle og omgå de (magt)strukturer, der omgiver dem. Så hvilke taktikker benytter de tre kvinder til at forsøge at mindske usikkerhederne og skabe indhold i deres nye hverdag?

1: Sidonies nyttehave

Da Sidonie blev genbosat, boede hun den første tid sammen med sin datter og børnebørn. Men boligens larm og uro blev så generende for Sidonie, at hun med hjælp fra kommunen valgte at flytte i egen lille lejlighed. Den nye bolig lå imidlertid i den modsatte ende af byen, så den mere fredfyldte hverdag bragte også ensomhed og kedsomhed med sig.

Under et besøg forklarer Sidonie, at den sværeste periode for hende er vinterhalvåret, for der kan grøntsager ikke gro i den danske jord. Som ung boede Sidonie på landet i DR Congo og levede af at dyrke jordbrug. Hun understreger, at hun stadig er en driftig kvinde, der kan lide at arbejde og holde sig i gang – også selvom hun nu er *umukecuru*. Med hjælp fra kommunen har Sidonie derfor fået tildelt et lille stykke jord i udkanten af byen, en slags nyttehave, hvor hun i sommerhalvåret dyrker kartofler og løg. ”Når planterne skal vandes, er jeg der fire gange om ugen”, forklarer Sidonie smilende og slår fast, at ”tiden går hurtigt for

mig. Lige meget om der er noget at lave, så går jeg bare derude og finder på alt muligt". Den lille have giver ikke det store høstudbytte, men det er heller ikke dens primære formål:

"For det første er det en slags motion for mig. For det andet møder jeg folk derhenne. Vi snakker ikke sammen, for vi snakker ikke samme sprog, men for mig er det rart nok bare at se andre mennesker derhenne, så jeg ikke skal sidde i mit hus en hel uge uden at møde andre. Det er dét, jeg føler, at jeg får ud af det."
(Sidonie, 85 år)

Med sin begejstring over nyttehaven har Sidonie nu fået overtalt et par andre kinyarwanda-talende bekendte fra lokalområdet til at anskaffe et stykke jord i samme forening, så de kan mødes, snakke og dyrke grøntsager sammen.

2: Rosalies online fællesskab

Rosalie er også flyttet i egen bolig efter i en periode at have delt lejlighed med sine børn og børnebørn. Trods kroniske smerter tager Rosalie i sprogskole eller praktik næsten alle hverdage. Døgnetts resterende timer bruger hun på at være hjemme og hvile kroppen. Sprogbarrieren til de andre i lokalområdet har resulteret i både ensomhed og afsavn efter at være en del af den type fællesskab, hun havde med naboerne i Rwanda:

"Dernede [i Rwanda] kom du bare ud ad døren, og så snakkede du med naboerne. Du havde en lille stol, så sad du dér og snakkede med naboerne. Hér er der forskel. Du er herinde, du kan ikke komme ud og sige 'hej' til nogen eller sidde og snakke sammen. Det er dér, hvor du kan føle dig alene og ikke som andre."
(Rosalie, 59 år)

For Rosalie giver alenheden meget tid til at tænke; på ensomheden, på savnet af menneskelig kontakt og på fortidens traumatiske oplevelser. Som modtræk er Rosalie derfor blevet del af et online trosfællesskab.

Siden Rosalie var barn, har hun gået regelmæssigt i kirke. Hendes forhold til og lovprisningen af den kristne Gud har derfor altid spillet en stor rolle i hendes hverdag. Kort efter Rosalies genbosætning lykkedes det hende at finde en kirke i lokalområdet, som tilhører samme trosretning som hendes egen. Rosalie erfarede dog hurtigt, at sprogbarrieren reducerede hendes åndelige udbytte af gudstjenesten. Via andre congolesere blev Rosalie imidlertid gjort opmærksom på en gruppe kinyarwanda-talende trosfæller, der ligeledes er genbosat i det

nordlige Europa, og som dagligt afholder gudstjenester og bibelstudier via Zoom. Om sit nye online-fællesskab fortæller Rosalie: ”Det betyder meget, fordi her forstår vi hinanden. (...) Der er mange fra overalt i Europa, som bor, hvor de ikke kan sproget. Her forstår vi hinanden og følger Guds ord sammen”.

3: Nzigires kollektive familiebolig

Nzigire er begrænset af sine helbredsudfordringer. Hun oplever, at de mange timer inden for hjemmets fire vægge hindrer hendes muligheder for at lære dansk og opbygge et lokalt netværk. Hun forklarer: ”Mennesker er ikke skabt til at være alene, men min tilstand gør, at jeg ikke kan mødes med nogen, selvom jeg gerne vil”. Ligesom størstedelen af undersøgelsens øvrige ældre kvinder lever Nzigire med isolation og ensomhed.

I flygtningelejren i Rwanda levede Nzigire i en beskeden barak sammen med flere døtre og børnebørn. Efter ankomst til Danmark er hun derfor blevet indkvarteret sammen med flere familiemedlemmer. Modsat andre af undersøgelsens ældre, ønsker Nzigire at holde fast i denne kollektive boform. For blandt sin familie forsvinder følelsen af ensomhed. For Nzigire betyder den kollektive boform samtidig, at hun kan hente hjælp og støtte i hverdagen. Hun forklarer:

”Jeg ville aldrig ønske at bo for mig selv, for jeg er meget afhængig af min datter. For eksempel nu, der venter jeg, til hun kommer hjem, så hun kan lave mad, og jeg kan få noget at spise. Så jeg er meget afhængig af hende. Og som sagt, så er jeg syg, så hvorfor skulle jeg ønske at bo alene?” (Nzigire, 70 år)

For Nzigire tjener familieboligen således flere positive formål i hverdagen. Den kollektive boform holder ensomheden på afstand og giver mulighed for praktisk hjælp og omsorg.

Transnationale relationer

En gennemgående hverdagstaktik for de ældre kvinder er at opretholde transnationale relationer til familie, slægtninge og venner rundt om i verden. Via medieplatforme som WhatsApp og Facebook har kvinderne typisk kontakt til familiemedlemmer flere gange ugentligt. Nogle har blot venner og fjerne slægtninge, mens andre har nære familiemedlemmer, fx voksne børn, børnebørn eller søskende, som fortsat bor i flygtningelejre i Rwanda eller opholder sig i uroplagede dele af DR Congo. Nogle har også familiemedlemmer og venner, som er blevet genbosat andre steder i verden. Kvinderne fortæller samstemmende, at de ofte tænker på disse

familiemedlemmer og venner – de bekymrer sig om deres ve og vel, fordi livsvilkårene i DR Congo og Rwanda er barske, eller fordi deres nære er alvorligt syge.

De transnationale forbindelser medieret via telefon og sociale medier er del af kvindernes nye hverdag. Det er både redskab til at vedligeholde kontakter og forbindelser, men også en vedvarende påmindelse om de familiemedlemmer, venner eller gamle naboer, som man måske aldrig kommer til at se igen uden hjælp fra en skærm.

Konklusion

Denne artikel har undersøgt oplevelserne af aldring hos Sidonie, Rosalie og Nzigire. Efter genbosætning er deres status som ældre kvinder i forandring. De skal både forstå deres nye situation og forsøge at etablere en meningsfuld hverdag. Artiklen foreslår, at de ældre kvinder ”falder mellem stole” i hhv. den kommunale ældresektor og flygtningemodtagelse, der begge promoverer et ideal om en aktiv borger, som de ældre flygtninge kan have svært ved at honorere. Resultatet bliver, at kvinderne både i forhold til kommunen og familien i mindre grad matcher de forventninger, der stilles til dem. Sprogbarrierer, et meget begrænset økonomisk råderum og diverse sundhedsudfordringer gør det svært, hvis ikke umuligt, for dem at deltage i kommunernes og civilsamfundets tilbud rettet mod ældre. De bliver langt hen ad vejen afhængige af deres familiemedlemmers samvær og omsorg.

Selvom de ældre congolesiske kvinder dermed kommer til at fremstå som ’underskud’ (Holten, 2024) i forhold til idealflygtningen, der hurtigt får arbejde og bliver selvforsørgende, så er de alligevel handlekraftige på egne betingelser. Trods de vanskelige forudsætninger benytter kvinderne forskellige taktikker til at skabe indhold og opretholde relationer i hverdagen. Manøvrerummet for de ældre flygtningekvinder er dog begrænset, så de må (op)finde deres egen vej frem mod en meningsfuld tilværelse i sidste del af livet.

Referencer

- Atwell, R., Correa-Velez, I. & Gifford, S. (2007). Ageing out of place: Health and well-being needs and access to home and aged care services for recently arrived older refugees in Melbourne, Australia”, *International Journal of Migration, Health and Social Care*, 3(1), s. 4–14.
- Certeau, M. d. (1988). *The practice of everyday life*. University of California Press.
- Dossa, P. & Coe, C. (2017). Introduction: Transnational ageing and reconfiguration of kin work. I: Dossa, P. & Coe, C., red., *Transnational Aging and Reconfigurations of Kin Work*. New Jersey: Rutgers University Press, s. 1-24.
- DRC Dansk Flygtningehjælp (2022). *Minoritetsetniske ældres livssituation, ønsker og behov*. Center for Udsatte Flygtninge.
- Gustafsson, B., Innes, H. M. & Österberg, T. (2019). Older people in Sweden without means: On the importance of age at immigration for being ‘twice poor’”. *Ageing & Society*, 39(6), s. 1172-1199.
- Holten, E. (2024) *Underskud. Om værdien af omsorg*. Politikens forlag.
- Jensen, R.T., Kusk, M.L., Mortensen, E.L. & M. Rytter (2024). *Genbosat sidst i livet: En undersøgelse af ældre kvoteflygtninges hverdag, sociale relationer og ensomhed*. Reorienting Integration, Rapport, vol. 5.
- Koehn, S., Ferrer, I., & Brotman, S. (2022). Between loneliness and belonging: narratives of social isolation among immigrant older adults in Canada. *Ageing and Society*, 42(5), s. 1117–1137.
- Kusk, M. L. (2025). At kunne holde sit eget liv: Unge, omsorgsarbejde og økonomisk selvstændighed i kontekst af genbosættelse. I: Rytter, M., Mortensen, E. L. og Bregnbæk, S., red., *Flygtningefamilier i forandring: Kærlighed, omsorg og nære relationer*. Aarhus Universitetsforlag, s. 106-123.
- Liversage, A. & Rytter, M. (2022). De nye gamle. Karakteristika ved den voksende gruppe etniske minoritetsældre. *Tidsskriftet Gerontologi*, 38(1), s. 20-28.
- Mikkelsen, H. H. (2017). Never too late for pleasure: Aging, neoliberalism, and the politics of potentiality in Denmark. *American Ethnologist*, 44(4), s. 646-656.
- Owino, J. & Fuller, H. (2023). Aging out-of-place: Perceptions of successful aging among aging Burundian refugees in the United States. *The Gerontologist*, 63, s. 1238-1247.

- Oxlund, B., Grøn, L. & Bregnbæk, S. (2019). Introduktion: Sund aldring og sociale relationer. *Tidsskrift for Sundhed og Samfund*, 30, s. 5-18.
- Rytter, M. (2025). Intergenerational entrainment: old age, marriage and care arrangements in Danish-Pakistani families. *South Asian Diaspora*, 17(1), s. 1-17.
- Rytter, M. (2018). Made in Denmark. Refugees, integration and the self-dependent Society. *Anthropology Today*, 34(3), s. 12-15.
- Slade, N. & Borovnik, M. (2018). Ageing out of place: Experiences of resettlement and belonging among older Bhutanese refugees in New Zealand. *New Zealand Geographer*, 74, s. 101-108.

¹ Resultater fra forskningsprojektet *Reorienting Integration* er udkommet i en rapportserie, som er frit tilgængeligt på projektets hjemmeside: <https://cas.au.dk/reorienting-integration>.

² Befolkninger i det globale syd har typisk en lavere gennemsnitlig levealder end befolkninger i det globale nord (Owino & Fuller, 2023, s. 2). Desuden viser en undersøgelse, at minoritetsetniske borgere typisk ser og oplever sig som 'ældre' tidligere i livet end majoritetsdanskere. Dette afspejler en skævhed i livsvilkår, fx i form af dårlig økonomi, helbredsproblemer, hårdt arbejde og opslidende flugt (DRC, 2022).